

ЕВТАНАЗИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕЛИГИОЗНИ АСПЕКТИ

Цветомир Годоров *

Основната цел на изложението е да провокира задълбочена дискусия в България като дефинира коректно проблема и разгледа в сравнителен план отношението към него на трите традиционни за България религии: християнство, ислям и юдаизъм. И трите религии осъждат евтаназията във всичките ѝ форми и само по изключение условно може да бъде разгледана възможността за пасивна евтаназия. Остава открит въпросът ще се предадем ли на „Злото“, ако допуснем евтаназията, или можем да приемем, че религиозните норми като основа на ценностната ни система нямат да бъдат засегнати, ако правните норми поемат в друга насока?

Ключови думи: евтаназия, християнство, ислям, юдаизъм, религия

1. Въведение

Евтаназията¹ е проблем, който стои пред човечеството от най-дълбока древност. В наши дни в редица държави дебатите по въпросите на евтаназията предизвикват политически кризи и водят до промени с конституционно значение. Същевременно обаче независимо от развитието на науката и техниката, от разделянето на функциите на държавата и религията, както и от доминиращата роля на светското образование, значението на религията остава съществено в много държави, като религиозните норми оказват влияние върху правните системи и обществото като цяло. В България при обсъждането на Законопроекта за евтаназията, внесен от Любен Корнезов (Корнезов, 2011)² едни от най-въздействащите аргументи са базирани на религията, като значението на религията по темата е ясно посочена и от двете комисии, докладващи по законопроекта. В този смисъл основната цел на изложението е да провокира задълбочена дискусия по проблема в България като дефинира коректно проблема и разгледа в сравнителен план отношението към него на трите традиционни за България религии: християнство, ислям и юдаизъм.³

Този труд няма за цел да представи всички аргументи използвани в различните религии. В сравнителен и исторически план обаче влиянието на религията върху правото и обществените отношения е съществено. В нашето съвремие в редица ислямски държави Шариатът (като съвкупност от религиозни, правни и етични норми) урежда всички аспекти на живота и обществото. Същевременно в много модерни западни християнски държави религията влияе сериозно на политиката и законодателството. Сходна е ситуацията и в страните от Далечния изток, където религията оказва въздействие върху политическото и правно развитие на държавите. Като се има предвид ролята на Християнството в българската история и отреденото му от Конституцията⁴ място в съвременното българско общество, ще представя първо основните аргументи, използвани от християнската религия.

2. Християнство (Православие⁵)

Българската православна църква не е изразила официално становище по този деликатен проблем, но е превела и публикувала на сайта на Българската патриаршия официалната позиция на гръцката църква⁶ и становището на видния православен специалист отец Стейнли Харакас (Харакас, 2011), затова ще използвам становището на гръцката православна църква, както и на теологични извори от преди разделението на Християнството, като за пълнота ще използвам и някои римокатолически⁷ извори. Православието осъжда категорично насилственото отнемане на човешки живот и в това число и самоубийството⁸. Според християнската религия самоубийството е грях пред Бога, защото Човек е създаден по Божии образ и подобие и Бог единствено е господар на живота и смъртта.⁹ Християнските духовници не извършват заупокойна служба при погребение на самоубиец.¹⁰ Заупокойната служба символизира божественото опрощение и спомага за освобождаване от греховете, затова и неизвършването ѝ отнема възможността на самоубиеца да влезе в Царството Небесно. Според Православното християнско учение дори и след смъртта си християнина продължава да бъде част от живота и възкръснало Христово Тяло и по този начин остава жив в очакване на бъдещото Царство.¹¹ Отношението на Църквата към евтаназията е обусловено от отношението ѝ към самоубийството. Приемането на постулата, че човешкият живот е свещен – дар от любовта на Бог, означава че всяко отнемане на човешки живот е противопоставяне на Божията любов и голям грях, независимо дали чрез смъртта се търси спасение от страданията или насилствено се отнема живота на някого. Съгласно християнската религия страданието, съпътстващо човешкия живот, е част от изкуплението и има място в спасителния Божии план за човечеството. Страданието се явява път към разкаянието и пречистването. То има

характер на Божие възмездяване – изкупление на греха с възпитателна, а не с наказателна цел. Според Православното християнство въпреки греха човек запазва стремежа си да се богоуподобява и да постигне съвършенство, затова неизвършването на заупокойната молитва е осъждане на човека да остане във вечен грях и да не постигне никога изкупление.¹²

Блж. Августин¹³ заклеява самоубийството като порочна слабост¹⁴, защото: а/противоречи на шестата Божия заповед¹⁵; б/лишава човека от възможността да се разкае и покае; и в/е израз на страхливост. Според него човек трябва да търпи страданията, които му носят живота, а не да търси избавление от тях в смъртта, самоубивайки се. Богословът не допуска извършването на евтаназия, защото според него никога не може да бъде оправдано отнемането на нечий живот, макар и в отговор на изрична молба. Дори и когато на болния му остава съвсем малко живот, не е допустимо да намери спасение от страданието, като избере смъртта. Тезата на блж. Августин среща подкрепа у другия голям богослов на католицизма Св. Тома Аквински. Той вярва, че самоубийството е акт, с който човек си присвоява Божията власт над живота и смъртта. В произведението си *“Summa theologica”* Тома Аквински пише, че самоубийството противоречи на Светото писание по три причини: “[...] първата, че самоубийството противоречи на природните закони, и на великодушието, защото всеки човек трябва да обича себе си; [...] втората, че всеки човек е част от обществото, [...] и самоубивайки се той уврежда това общество; [...] и третата, че след като човешкия живот е дар от Господ, [...] то този, който отнема собствения си живот извършва грях спрямо Бог [...]”¹⁶ Изразеното от видните богослови становище не следва да бъде приемано буквално извън времевия, социалния и религиозния контекст на създаване на съответните текстове. Ранните християни са възприемали самоубийството като врата към божествения свят.¹⁷ Дори твърдите противници на евтаназията отбелязват¹⁸, че “[...] има много примери на християнски светци, чиято смърт е на границата на самоубийството”. До църковния събор в Толедо(693г.) на самоубийството не се е гледало като на грях, което е сериозен аргумент, че в проповядваното от Христос учение е възможно да не са се съдържали идеите, до които достигат блж. Августин и св. Тома Аквински.

Това, което безспорно се осъжда в Библията е убийството - като насилствено отнемане на чужд живот. В думите, отправени от Бог до Моисей “Не убивай”¹⁹, се съдържа безрезервното отхвърляне на възможността да се лиши произволно някой от живот, против неговата воля. Следват законите, които Бог дава на Моисей за народа на Израил. В тях Той разпорежда да се отнеме живота на този, който сам е отнел нечий живот

- като възмездие за стореното. По този начин обаче се допуска отнемането на чужд живот. Проблемът не е еднозначен, а е изключително сложен и нюансиран. Също така в Библията²⁰ е представено, че цар Давид заповядва да убият момъка, убит от състрадание Саул, и то по искане/заповед на самия Саул, с което иска да покаже, че никое убийство дори и от милосърдие не е оправдано. Но същевременно виновникът също е убит като наказание и възмездие, което пък показва, че забраната за убийство не е абсолютна. Самата Библия не е еднопластова и разказва различни истории с различни поуки. Старият завет²¹ предава следната история – близка до съвременната концепция за евтаназията:

„53. Тогава една жена хвърли къс от воденичен камък върху главата на Авимелеха и му разби черепа.

54. Авимелех веднага повика слугата, оръженосеца си, и му каза; извади меча си и ме умъртви, за да не се каже за мене: жена го уби. И слугата му го прободде, и той умря.“

Независимо от този текст²² (както и от други, в които се допуска убийство) съвременните разбирания в християнството възприемат живота като свещен дар от Бога и осъждат евтаназията. В това разбиране може да се открие известно вътрешно противоречие. Рационалните аргументи обаче принципно са неприложими в полето на вярата и всеки човек сам следва да избере ценностните норми, към които да се придържа.

Св. Синод на Еладската Църква на 6 ноември 2002г. изразява основни позиции по проблема с евтаназията. Изготвеното становище е подробно, убедително и добре аргументирано. То започва с точно представяне на значението на проблема и дава относително добра дефиниция на евтаназията.²³ Според Православието *„[ж]ивотът е най-висшият дар Божий, чието начало и край се намират в ръцете Господни [...] и [в]сяко усилие да се определят границите на живота единствено според човешките воля, мнение, решение или възможности, лишават живота от неговата святост [...], [а...] смъртта е събитие, което се свързва не само с края на биологичния живот, а и с цялостното съществуване на човека. Тъй като животът продължава и след биологичната смърт, начинът, по който човекът живее и умира, определя състоянието му във вечността. [...] Съвременното светско разбиране разглежда смъртта във връзка с евтаназията само като право, а не и като събитие извън властта на човека; като някакъв факт, чието време може да се избере и от човека, а не безусловно от Бога. [...] Според християнското учение, продължителността на живота и мигът на смъртта по никакъв начин не могат да бъдат определяни като човешки права.“*

Това разбиране се основава на всеобхватната и непрекословна вяра на човека в Бог, като стои на догматични разбирания, че всичко е предопределено от Бог и човек трябва само да приеме Божията благодат. Не е особено коректно да се правят оценки за социални явления като евтаназията, правата на човека и модерния живот през призмата на религията, защото може да се стигне до неправилни изводи, но същевременно е необходимо да се отчете отношението на религията по такива противоречиви въпроси, за да се създадат добри правни норми. Религиозните норми имат неоспоримо влияние върху човешкото битие и върху правната уредба, макар и религията да не приема мигът на смъртта и продължителността на живота като човешко право. Гръцката Църква категорично осъжда евтаназията и я приравнява на подпомагано самоубийство в своята действена форма. За Църквата действителната форма на евтаназията е *„упадъчно явление на социалното пренебрежение към човека“*, а избирането на смъртта, която произлиза от отхвърлянето на Божията воля е грях и всяка смърт, която е чисто човешки избор следва да се отхвърля като *„хула към Бога“*. Достига се до категоричното заключение, че в *„[...] чистия случай на евтаназия чрез активна намеса няма никаква възможност за нейното оправдание.“* Както беше посочено не е коректно да се оценяват правата като човешко достижение с постулатите на вярата. Така може да стигне до абсолютизирани забрани, които нямат адекватно проявление в съвременния живот и дори могат да отдалечат вярващите от вярата.

Същевременно обаче Църквата не остава на изцяло твърди догматични позиции и дава внимателен и нюансиран отговор за сложните гранични случаи, когато продължаването на живота посредством медицинска инвазия е чисто вегетативно и изглежда, че осъжда и такива практики, като заявява, че *„[п]родължаването на живота и избавлението от болката трябва да стават съгласно волята Божия, а не да бъдат самоцел“*, като и че *„[в]ъзможността да се предизвика чрез модерна терапия изкуствено удължаване на естествените граници на живота и запазване за неопределено време на състоянието на бездушно тяло у болния, стигащо дори до унижаване на човешкото достойнство, но пък с абсолютни следствия за обкръжението му - икономическо източване или пълно ограбване, или предизвикване на множество психологични безизходици, е нещо в което лекарят нито трябва съзнателно да участва, нито към което да насочва.“* В този смисъл макар и с някои резерви може да се приеме, че Православието допуска някои случаи на пасивна евтаназия, макар и в доста ограничени хипотези.

В заключение може да се обобщи, че Християнството²⁴ осъжда евтаназията принципно във всичките ѝ форми и само по изключение може да бъде разгледана възможността за спиране на животоподдържащи системи, което може да доведе до смърт (пасивна евтаназия).

3. Ислям

Според ислямската религия животът не принадлежи на човека, а на Аллах.²⁵ Животът е дар от Висша сила и човек не може свободно да се разпорежда с него. Ал.1 на чл.2 от Декларацията за правата на човека в Исляма²⁶ определя живота като дар Божии и задължава всеки да брани живота си от всякакъв вид посегателство. В ал.2 се забранява употребата на противозачатъчни средства, което потвърждава идеята за живота не като право, а като свещен дар, който човек е длъжен да пази. Ал.3 прогласява, че единствено Аллах има правото да реши до кога да продължи живота, а човек има единствено свещеното задължение да полага усилия за запазването му. От тук следва закономерния извод, че евтаназията и подпомагането в самоубийство ще се третира като грях спрямо Аллах. Според Ислямската юридическа доктрина основните права и свободи на личността са част от Вярата и никой няма право да ги нарушава или игнорира, защото в тези права са осъществени Божествени заповеди. Тяхното отричане и нарушаване представлява нарушение от гледна точка на религията, за което се носи индивидуално отговорност от всеки човек и колективно от обществото.

Когато разглеждат въпроса за евтаназията Ислямските учени²⁷ се позовават основно на три вида източници: Свещения Коран (основен източник в Ислямското право), Сунна (известна още като Суннет – най-общо мненията на пророка Мохамед) и фетвите (становища на ислямски учени/духовници). Според авторите не съществуват различни мнения сред Мюсюлманите Сунити и Шиити по въпросите на евтаназията. Основно три текста се сочат от Свещения Коран²⁸ като такива даващи основание да се осъди евтаназията. На първо място в Свещеният Коран (17:33) е забранено убиването: *„И не убивайте човек – Аллах е възбранил това, освен по право!“*, като според всички ислямски учени евтаназията не е сред разрешените убийства. На второ място в Свещения Коран (3:145) е посочено, че: *„Никой не умира освен с позволението на Аллах в предписан срок.“*, като според Ислямските теолози човек не може сам да се разпорежда с живота си, а човек умира само по волята на Аллах и то само когато Аллах е повелил. И на трето място в Свещения Коран е забранено изрично самоубийството(4:29): *„И не убивайте сами себе си!“*.

Що се отнася до фетвите на съвременните ислямски авторитети, то като че ли не се наблюдава пълно единство на мненията. Така например главният мюфтия на Саудитска Арабия Шейх Абдул Азиз бин Абдула бин Баз (Aramesh и Shadi, 2007)²⁹ се произнася, че евтаназията (и активната и пасивната) противоречи на Исляма, защото е против Шариата да се решава за смъртта на човек преди да е починал, и че животът на никой човек не следва да се отнема независимо от причината. Аятолах Хомейни (Aramesh и Shadi, 2007), духовен и политически лидер на Иран, също издава фетва, с която определя всички форми на евтаназията за забранени.³⁰ Същевременно популярният египетски ислямски учен Шейх Юсуф ал-Карадави (Aramesh и Shadi, 2007) в издадената от него фетва приравнява активната евтаназия на убийство, но същевременно допуска прекратяването на медицинско лечение, когато то е безполезно.³¹ Д-р Музами Сидики (Aramesh и Shadi, 2007), бивш президент на Ислямското Общество на Северна Америка, приема, че при определени условия, когато пациент е на животоподдържащи системи, то би било позволено, след внимателно обмисляне, да се вземе решение да се изключат животоподдържащите системи и да се даде на природата да вземе своето.³² В Ислямския Медицински Етичен Кодекс, въпреки че се забранява каквото и да е активно действие на лекарите в причиняването на смъртта, все пак се приема, че в определени състояния, когато не може да бъде спасен животът, то е безсмислено да се поддържа изкуствено чрез животоподдържащи системи, и те могат да бъдат изключени.³³ Ислямската Медицинска Асоциация на Северна Америка също заявява, че е против евтаназията, като забранена от Исляма, но допуска спирането на животоподдържащи системи при определени случаи (което всъщност може да представлява пасивна евтаназия).³⁴

Може да се заключи, че Ислямът осъжда евтаназията принципно във всичките ѝ форми и само някои Ислямски учени допускат по изключение възможността за спиране на животоподдържащи системи, което може да доведе до смърт (пасивна евтаназия).

4. Юдаизъм

Юдаизмът е религия базирана на норми, наречени Халаха.³⁵ Буквално преведено Халаха означава „пътят“ и включва еврейските религиозни норми в текстове като Тора, Талмуд, други кодекси и съвременни отговори на въпроси, които прилагат интерпретации от Талмуда към отделни съвременни случаи. Тоест еврейските религиозни норми включват и множество тълкувания на старите източници. Така, когато му е зададен въпрос, равинът намира подходящ според него прецедент в старите текстове и го прилага към стоящият пред него съвременен въпрос. По този начин на един и същи въпрос може

да се дадат различни отговори при използвани едни и същи източници в зависимост от тълкуващия равин. Допълнителни различия могат да произтекат от това, че в юдаизма съществуват три основни течения: ортодоксално, консервативно и реформаторско,³⁶ като дори и сред всяко от тях съществува пъстрота от виждания.³⁷

Независимо от многообразието на схващания, в еврейската традиция господства разбирането, че запазването на човешкия живот е най-висша морална ценност и се забранява всичко, което може да доведе до прекратяване на човешкия живот.³⁸ Човешкият живот се определя като свещен, защото човек е създаден по Божий образ. Водени от тези общи виждания, различните равини достигат до някои различия в мненията си относно евтаназията. Принципно сред представителите на ортодоксалния юдаизъм не се срещат мнения в подкрепа на евтаназията, а всички автори я осъждат остро.³⁹ Сред представителите на консервативното течение се срещат както становища против евтаназията, така и някои по-либерални възгледи допускащи пасивната евтаназия, а сред реформаторското течение има повече различни мнения, включително и такива подкрепящи при определени условия пасивната евтаназия. Като цяло обаче поддържащите евтаназията мнения са по-скоро изключение, като активната евтаназия не среща никаква подкрепа и съществуват само някои отделни тълкувания в полза на пасивната евтаназия.⁴⁰ Господстващото становище сред ортодоксалните евреи е, че евтаназията във всичките ѝ форми представлява убийство.⁴¹ Така например равин д-р Дж. Давид Блейх (Bleich, 2002), проф. по Еврейско право и Етика в Университета Йешива пише през 2002г.:

*"Не рядко, пациентът, ако може валидно да изрази желанията си и може да следва собствените си наклонности би избрал да прекрати живота си, който се е превърнал в бремене както за другите така и за него. Юдаизмът, обаче учи, че човек няма право да решава сам по въпросите за живота и смъртта.[...] Само създателят, който дарява с живот, може да освободи човек от живота, дори и когато животът се е превърнал повече в тежест отколкото в благословия."*⁴²

Отделни мнения сред консервативните и реформаторските евреи допускат пасивната евтаназия при определени условия като изключение. Според равина Моше Фейнстейн (Feinstein, 2002):

„Пасивната евтаназия, т.е. тази, при която се прекратява дадена терапия, която може да удължи живота, може да бъде опция [...].⁴³ Ако не може да се постигне лечение или ремисия, природата може да бъде оставена да вземе своето. Да продължаваш живота е мицва [свещена заповед], но да продължаваш умирането не е."⁴⁴

Така за юдаизма като цяло активната евтаназия е приравнена на убийство и само някои автори при определени условия допускат възможността за спиране на животоподдържащи системи, което може да доведе до смърт (пасивна евтаназия).

5. Заключение

И трите религии осъждат евтаназията принципно във всичките ѝ форми и само по изключение условно може да бъде разгледана възможността за приемане на спиране на животоподдържащи системи, което може да доведе до смърт (пасивна евтаназия). В този смисъл съществуващите правни норми, забраняващи евтаназията в България, могат да бъдат възприемани като проекция на религиозните норми, съдържащи се и в трите традиционни за България религии. Когато разглеждаме религиозната концепция, че животът е свещен и дар Божий, и човек не бива да го отнема с никакво свое действие, то следва да я приемем в нейната цялост и логическа завършеност, която предполага не само осъждане на евтаназията, но и на всяко отнемане на живот. Принципно и трите религии обаче допускат отнемането на човешки живот при строго ограничени хипотези, когато това е в обществен интерес. Така например Православното Християнство осъжда убийството, но същевременно приема за достойно за похвала да се убие неприятел на война.⁴⁵ Сходни тези могат да бъдат изведени и от Исляма и Юдаизма. Абсурдно е от светска гледна точка да се отрича правото на евтаназия, а същевременно да се допуска лишаването от живот посредством смъртно наказание или по време на война. Някои религиозни авторитети се опитват да изгладят това противоречие, защитавайки тезата, че светостта и неприкосновеността не са абсолютни и че при определени условия е допустимо отнемането на човешки живот. Ако се съгласим с това уточнение, защо тогава да не допуснем и евтаназия при определени условия, както сме допуснали и отнемането на човешки живот при определени обстоятелства? Остава открит въпросът ще се предадем ли на „Злото“, ако допуснем евтаназията, или можем да приемем, че религиозните норми като основа на ценностната ни система нямат да бъдат засегнати, ако правните норми поемат в друга насока? Въпросите са сложни и следва да бъдат разглеждани комплексно, като тук примерът с възприемането на аборта в България следва да бъде анализиран обстойно без да се правят прибързани изводи и опростени аналогии.

БЕЛЕЖКИ

1 Терминът „евтаназия“ произлиза от гръцки език: „εὖ“ (eu) –добро и „Θάνατος“ (танатос) - смърт, и преведен на български език означава „лека смърт“, „добра смърт“. За целите на това съчинение ще дам кратко определение, съдържащо бележите на евтаназията: Евтаназията е безболезнено и бързо умъртвяване от лекар на основата на легитимно искане на неизлечимо болен пациент, чиято смърт се очаква да настъпи в

сравнително кратък период от време, с цел прекратяване на страданията на този пациент. Както при дефинирането на термина евтаназия, така и при изграждането на различни класификации на евтаназията се наблюдава многообразие и нееднаквост на използваните от различните автори понятия. Този труд няма за цел пълното и всеобхватно класифициране на използваните в литературата понятия за евтаназията, затова ще представя само двете основни класификации на евтаназията, като предварително искам да посоча, че използваните от мене понятия се срещат при различните автори в различни варианти. Първо - ще разграничавам евтаназията на активна и пасивна в зависимост от това дали смъртта е причинена пряко от лекар или смъртта е закономерно следствие от прекратено или незапочнато лечение. Съответно при активната евтаназия имаме умъртвяване от лекар, а при пасивната - настъпването на смъртта в следствие на прекратяване на лечение или неизвършване на лечение (неприлагане на медицински действия или спиране на животоподдържащи системи, което води до естествена смърт на пациента). Второ - ще разграничавам евтаназията на доброволна, квази-доброволна и недоброволна в зависимост от това дали умъртвеното лице е дало правно валидно съгласие за нейното извършване. Доброволна евтаназия имаме, когато лицето е изразило съгласие в посочения смисъл, квази-доброволна – в случаите, когато по различни причини лицето не е способно да формира правно валидна воля и такава е изразена от негов представител, а недоброволна – когато лицето не е изразило съгласие за извършване на евтаназия, макар и да е било възможно да изрази такава.

2 Виж стенограмата на сайта на Народното събрание: <http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/7/ID/2640>

3 И трите значими за България религии са монотеистични и Авраамистки (Авраамически) и произлизат от обща древносемитска основа. Това обобщение не се приема от мнозина поради фундаменталните различия в трите религии и в частност по отношение на Бог и Авраам (Аврам).

4 Чл.13 ал.3 от Конституцията на Република България гласи: „Традиционна религия в Република България е източноправославното вероизповедание.“ (Обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г., изм. и доп.)

5 Римокатолицизмът има своето макар и ограничено влияние в България. По въпросите на евтаназията обаче няма съществени разлики с Православието, като поради това ще се ограничи само до някои много значими за Римокатолицизма автори.

6 Св. Синод на Еладската Църква (поместна православна църква)

7 Авторът не изразява становище по догматичния спор дали Римокатолицизмът е църква или неканонична общност, а терминът е употребен в неговия широк граждански смисъл като общност от вярващи.

8 Стефанов, Ив. (1936) *Правила на Св. Православна църква*. София: Издателство „Съюз на свещеническите братства в България“, с.451

9 Шиваров, Н. и Д. Киров (1992) *Беседи по религия*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.156-157

10 Като изключение, след решение на духовното началство е възможно да се извърши опело и на самоубиец; виж Шиваров, Н. и Д. Киров (1992) *Беседи по религия*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.158

11 Майендорф, Й. (1995) *Византийско богословие*. София: Издателство „Гал-Ико“, с.249-250

12 Шиваров, Н. и Д. Киров (1992) *Беседи по религия*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.32,33,144,146

13 Значението му за Римокатолицизма е много по-голямо отколкото за православието, като източноправославната църква не приема всичките му учения.

14 Saint Augustine *De Civitate Dei* I, 20: CCL 47,22.

15 Библия (1993) *Вехтий завет, Втора Книга Моисеева Изход*, 20:13, София: Издателство „Св. Синод на БПЦ“

16 Saint Thomas Aquinas *Summa Theologiae*, II-II, q.6, a.5

17 В Стария завет самоубийството на Самсон не е осъждано, а в Новия завет самоубийството на Ииуда Искаротски се възприема не като грях, а като изкупление.

18 Пак там

19 Библия (1993) *Вехтий завет, Втора Книга Моисеева Изход*, 20:13, София: Издателство „Св. Синод на БПЦ“

20 Пак там, *Втора Книга Царства*, 1:2-16.

21 Пак там, *Книга Съдии Израилеви*, 9:52-56.

22 Възможно е и тълкуване, че историята за Авимелех е пример какво не трябва да се прави.

23 Св. Синод на Еладската Църква (2002), *Основни позиции по проблема с евтаназията*, преведено на български език от Вл. Петров и публикувано на сайта на Българска Патриаршия, <http://www.bg-patriarshia.bg/reflections.php?id=244>.

24 Римокатолицизмът застъпва принципно същата позиция. Виж позицията на Папа Йоан Павел II: Ioannes Paulus PP. II (1995) *Evangelium Vitae*.

25 Чуков, Вл. (1996) За декларацията на правата на човека в Исляма. *Международни отношения*. бр. 5, с. 115-116

26 Декларация за правата на човека в исляма, приета от министрите на външните работи на страните членки на ОИК, Кайро 1990 г., потвърдена от държавните глави на страните членки на ОИК, Казабланка 1994 г. (1996) *Международни отношения*, бр. 5

- 27 Narimisa, M. (2014) Euthanasia in Islamic Views. *European Scientific Journal*, Special edition, vol.2, pp.170-171; Mousavi M., A. Akbari, F. Lotfi Kashani, E. Akbari, H. Najd Sepas (2011) Euthanasia in Cancer Patients, Islamic Point of View. *Iranian Journal of Cancer Prevention*, 2, pp.78-81; Aramesh, K. and H. Shadi, (2007) Euthanasia: An Islamic Ethical Perspective. *Iranian Journal of Allergy, Asthma and Immunology*, 6 (Suppl. 5), pp 35-38.
- 28 Свещеният Коран е цитиран в превод на български език от проф. д-р Цветан Теофанов, II изд., от уеб сайта <http://www.koranbg.com/>.
- 29 Aramesh, K. and H. Shadi (2007) Euthanasia: An Islamic Ethical Perspective. *Iranian Journal of Allergy, Asthma and Immunology*, 6 (Suppl. 5), pp 35-38.
- 30 Пак там.
- 31 Пак там.
- 32 Пак там.
- 33 Пак там. Виж също <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/euthanasia.shtml>.
- 34 http://www.scholarlyexchange.org/ojs/index.php/JIMA/article/viewFile/5528/37_1-33.
- 35 Baeke, J., J. Wils, and B. Broeckaert (2011) 'There is a Time to be Born and a Time to Die' (Ecclesiastes 3:2a): Jewish Perspectives on Euthanasia. *Journal of Religion and Health*, 50(4), p.780
- 36 Пак там: Реформаторското течение е най-либералното по своите възгледи, консервативното стои по средата, а ортодоксалното е най-традиционното и закостенялото.
- 37 Пак там, с. 781-782.
- 38 <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/judaism/jewishethics/euthanasia.shtml>
- 39 Baeke, J., J. Wils, and B. Broeckaert (2011) 'There is a Time to be Born and a Time to Die' (Ecclesiastes 3:2a): Jewish Perspectives on Euthanasia. *Journal of Religion and Health*, 50(4), p.791
- 40 Пак там, с. 791-792. Също и <http://www.myjewishlearning.com/article/euthanasia-a-jewish-view/2/>
- 41 <http://euthanasia.procon.org/view.answers.php?questionID=000155>
- 42 Пак там.
- 43 Feinstein, M. (1996) *Responsa of Rav Moshe Feinstein, vol.1, Care of Critically Ill*, translation and commentary by Moshe David Tendler. Hoboken, New Jersey: KTAV Publishing House, p. 48
- 44 Пак там, с. 146.
- 45 Стефанов, Ив. (1936) *Правила на Св. Православна църква*. София: Издателство „Съюз на свещеническите братства в България“, с.399.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Библия (1993), София: Издателство „Св. Синод на БПЦ“

Декларация за правата на човека в исляма, приета от министрите на външните работи на страните членки на ОИК, Кайро 1990 г., потвърдена от държавните глави на страните членки на ОИК, Казабланка 1994 г. (1996) *Международни отношения*, бр. 5

Майендорф, Й. (1995) *Византийско богословие*. София: Издателство „Гал-Ико“

Св. Синод на Еладската Църква (2002), *Основни позиции по проблема с евтаназията*, преведено на български език от Вл. Петров

Свещен Коран, превод на български език от проф. д-р Цветан Теофанов, II изд.

Стенограма от първо четене на Законопроекта за евтаназията, внесен от Любен Корнезов (2011), сайта на Парламента: <http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/7/ID/2640>

Стефанов, Ив. (1936) *Правила на Св. Православна църква*. София: Издателство „Съюз на свещеническите братства в България“.

Чуков, Вл. (1996) За декларацията на правата на човека в Исляма. *Международни отношения*. бр. 5

Шиваров, Н. и Киров, Д. (1992) *Беседи по религия*. София: УИ „Св. Климент Охридски“

Aramesh, K. and H. Shadi, (2007) Euthanasia: An Islamic Ethical Perspective. *Iranian Journal of Allergy, Asthma and Immunology*, 6 (Suppl. 5)

Baeke, J., J. Wils, B. Broeckaert, (2011) There is a Time to be Born and a Time to Die' (Ecclesiastes 3:2a): Jewish Perspectives on Euthanasia. *Journal of Religion and Health*, 50(4)

Feinstein, M. (1996) *Responsa of Rav Moshe Feinstein, vol.1, Care of Critically Ill*, translation and commentary by Moshe David Tendler. Hoboken, New Jersey: KTAV Publishing House

Ioannes Paulus PP. II (1995) *Evangelium Vitae*

Mousavi M., A. Akbari, F. Lotfi Kashani, E. Akbari, H. Najd Sepas (2011) Euthanasia in Cancer Patients, Islamic Point of View. *Iranian Journal of Cancer Prevention*, 2

Narimisa, M. (2014) Euthanasia in Islamic Views. *European Scientific Journal*, Special edition, vol.2

Saint Augustine *De Civitate Dei I*

Saint Thomas Aquinas *Summa Theologiae*, II-II

*Цветомир Тодоров - докторант, катедра „Конституционноправни науки“, Юридически факултет, СУ „Св. Климент Охридски“. Притежава магистърски степени по право от Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ и от Ню Йоркския Университет (LL.M.), и е специализирал в ТМС Асер Институт (Хага), Хагската Академия по Международно Право и Университет Джорджтаун (САЩ). Цветомир Тодоров е управляващ съдружник в Адвокатско дружество „Тодоров и партньори“ и прокурист в „Бългериън Америкън Мениджмънт Къмпани“ ЕООД. Правоспособен адвокат е, както в България, така и в Ню Йорк, САЩ. Преди това е бил генерален директор на Българо-Американски Инвестиционен Фонд, като е заемал различни позиции в групата компании на Фонда, сред които председател на Съвета на директорите и на Одитния комитет на И АР ДЖИ КАПИТАЛ 3 АДСИЦ и прокурист на „Бългериън-Америкън Пропърти Мениджмънт“ ЕООД. Избран е за председател и на Сдружението на Фулбрайтовите стипендианти в България.